

Descoperiri monetare medievale pe șantierele arheologice bucureștene

Studierea monedei pe teritoriul țării noastre are o importanță deosebită deoarece, alături de alte categorii de izvoare istorice, ea reprezintă o sursă valoroasă de informații. Monedele, ca descoperiri izolate sau ca tezaure, reflectă aspecte fundamentale ale vieții economice și sociale a unei regiuni, într-o anumită epocă, oferind totodată indicații de natură social-politică, menite să întregască cunoașterea istorică a unei arii geografice mai întinse sau mai restrinse. Atunci când piesele numismatice sînt surprinse în contexte arheologice precise, valoarea lor este sporită intervenind, de data aceasta, și posibilitatea ca pe baza lor să se confirme datarea inventarului descoperit.

Cum la București emisiunea monetară este prezentă pe toate șantierele de cercetare feudală, ne propunem ca prin această notă să ne oprim asupra monedelor găsite în anul 1974 pe șantierele arheologice de la Buciumeni-Buftea, biserica Flămînda și biserica Sf. Gheorghe-Nou.

Cercetările de teren întreprinse de arheologul Aristide Ștefănescu în punctele mai sus amintite au dus la descoperirea unui bogat și divers material arheologic, compus din resturi de construcții, ceramică, unelte, obiecte de podobă, un rol deosebit revenind desigur descoperirilor monetare. Valoarea deosebită a descoperirilor de acest gen nu stă în numărul lor, ci în aceea că sînt surprinse în diverse faze ale cercetărilor fiind totodată diferite din punct de vedere al datării și provenienței. Desigur că nu este o situație singulară știut fiind că „una din trăsăturile caracteristice ale economiei feudale este circulația concomitentă a tot felul de monede, atât emisiuni ale autorităților locale, cit și străine, adesea provenind din monetării foarte îndepărtate”¹, fapt evidențiat atît de descoperirile anului 1974 cit și de cele mai vechi de la Străulești-Măcănești, Slobozia, Tinganu, Curtea Veche etc.

Campania la care ne referim a făcut ca Muzeul de istorie a municipiului București să intre în posesia a peste 40 de exemplare diferite care acoperă o perioadă îndelungată din istoria orașului, începînd cu sfîrșitul secolului al XIV-lea și mergînd pînă la jumătatea secolului al XIX-lea. Astfel pe teritoriul orașului Buftea, în punctul numit de localnici Cîrna,

¹ Octavian Iliescu, *Moneda în România, București, Edit. Meridiane, 1970, p. 47.*

unde este menționată documentar vatra satului Mănești², a fost scos la iveală cel mai valoros lot de obiecte datînd din sec. XIV—XVI³.

Din cercetările efectuate în necropola veche bogatul lot de inele, bum-bișori sau cataramae precum și alte obiecte de inventar funerar se datează destul de precis cu ajutorul a trei monede descoperite în mormînte și o monedă în strat. Descoperirea lor a fost astfel de mare importanță deoarece a permis o încadrare strictă în timp a întregului inventar⁴. Cea mai veche monedă a fost găsită cu ocazia cercetării M. 225 fiind un ducat din argint bătut în bănăriile lui Mircea cel Bătrîn. Se știe că reprezentările care sînt imprimate pe fețele monedelor emise de voievozii Țării Românești au făcut ca monedele să fie clasificate pe mai multe tipuri⁵. Cea găsită în M. 225 face parte din tipul 2. Ea reprezintă pe avers pe Mircea în picioare, din față, purtînd coroană, haină lungă, avînd în mîna dreaptă spada, iar în stînga globul cruciger. Pe revers este prezentat bustul lui Crist. Piesa se conservă în stare fragmentară.

Tot o emisie Mircea cel Bătrîn a fost găsită și în M. 217. Este vorba de un ducat de tipul 6, care are pe avers figura domnitorului în picioare ținînd în mîna dreaptă o lance, în mîna stîngă globul cruciger și legenda IO Mircea Voevo/da/, iar pe revers scut despicat avînd în primul cartier o siglă în formă de [iar în al doilea, trei fascii, și legenda în limba latină Petru — Slan Bi al cărui înțeles nu a fost încă dezlegat⁶. Este al 6-lea exemplar de acest fel descoperit pînă acum în raza Capitalei. Alte 5 exemplare asemănătoare s-au găsit cu ocazia săpăturilor arheologice ce s-au efectuat în anii 1966—1967 de către arheologul Panait I. Panait în necropola veche a satului Măicânești⁷. Moneda a avut mult de suferit din cauza coroziei metalului astfel încît se află în stare fragmentară. Piesa a fost tăiată în mijloc ca și exemplarele de la Măicânești dar ca și acelea nu are o uzură datorită circulației, ceea ce ne face să presupunem că este vorba de o emisune scoasă la sfîrșitul domniei acestui mare voievod.

Săpăturile întreprinse la M. 206, au dat la iveală un alt dinar emis de data aceasta de Vladislav I al Ungariei și care se încadrează între anii 1440—1444. Moneda este slab conservată avînd un grad avansat de uzură, datorat circulației. Importanța acestei descoperiri constă în aceea că ea reflectă legăturile comerciale pe care populația de aici le întreținea cu

² Aristide Ștefănescu, *Cercetarea arheologică a cimitirului satului Mănești-Buftea din sec. XIV—XV (ms.)*.

³ Ibidem, p. 2. Pieseile ne-au fost puse la dispoziție de arheologul A. Ștefănescu, căruiul îi mulțumim și pe această cale.

⁴ Ibidem.

⁵ O. Ilescu, *op. cit.*, p. 20.

⁶ O. Ilescu, *Îndreptări în unele emisiuni monetare feudale ale Țării Române*, în „Studii și cercetări numismatice”, vol. 1, București, Edit. Academiei, 1957, p. 220.

⁷ Panait I. Panait, *Începuturile orașului în lumina cercetărilor arheologice*, în București, *Materiale de istorie și muzeografie*, V, 1967, p. 15; vezi și M. Grigoruță, *Monede de la Mircea cel Bătrîn descoperite la București*, în „București, Materiale de istorie și muzeografie”, VIII, 1971, p. 217.

țările vecine ca și „largile posibilități de schimb existente atunci în târgurile și satele muntene”⁹.

În cursul lucrărilor s-a mai descoperit o monedă, în strat, emisă în monetiările moldovene ale lui Alexandru cel Bun în valoare de 1/2 gros. Se știe că domnul moldovean a avut o activitate monetară foarte bogată. El bate monede din argint, dar și din bronz, cu o valoare mult mai mică și anepigrafe. Exemplarul nostru face parte din această categorie. Identificarea lui a fost făcută de către cercetătorul Octavian Iliescu de la Cabinetul numismatic al Academiei R.S.R. Moneda este greu lizibilă din cauza coroziunii metalului distingându-se greu doar pe revers scutul cu fasii și flori de crini și sigla A⁸. Greutatea ei este de 0,560 gr.

Descoperirea celor patru exemplare permite astfel stabilirea existenței acestei necropole între sfârșitul sec. al XIV-lea și mijlocul sec. al XV-lea. Amintim că alături de aceste monede s-au găsit și obiecte de podoabă din care nouă sînt inele din argint similare celor descoperite în necropola de la Străulești—Măicânești¹⁰, și care se încadrează în aceeași perioadă de timp, respectiv secolele XIV-XV.

Tot la Buchimeni — Bufta, cu ocazia unor cercetări de suprafață făcute în zona de nord, a fost găsită o monedă poloneză în valoare de 3 groșițe emisă de Ștefan Bathory la 1580. Moneda se află într-o excelentă stare de conservare, diametrul este de 21 mm, iar greutatea 2,200 g.

Alături de cercetările efectuate în stațiuni deschise în vatra unor sate, săpăturile efectuate în vederea restaurării unor monumente feudale au îmbogățit la rîndul lor patrimoniul numismatic al muzeului cu interesante exemplare. Monedele descoperite pe șantierul arheologic de la biserica Sf. Gheorghe Nou sau la biserica Flămînda, sînt concludente în acest sens, ele permițînd o datare precisă a fazelor de construcție și a diverselor momente din istoria edificiilor respective.

Astfel la Biserica Sf. Gheorghe Nou lucrările efectuate în S.I., sub nivelul Constantin Vodă Brîncoveanu, au dus la descoperirea unui dinar emis în 1598 de regele Rudolf al Ungariei. Ea vine să completeze seria descoperirilor făcute în săpături anterioare cînd s-au găsit monede de la Mahomed al II-lea (1451)¹¹, Ferdinand de Austria (1521—1564), Maximilian (1564—1576) sau Vasile Ivanovici¹². Monede din sec. al XVI-lea s-au găsit și în necropola ce înconjoară biserica Răzvan din apropiere ca și în multe alte părți ale vetrei vechi a orașului.

⁹ Panait I. Panait, *Cercetarea arheologică a culturii materiale din Țara Românească în sec. XIV*, în „Studii și cercetări de istorie veche”, 22 (1971), nr. 2, p. 260.

¹⁰ Identificarea a fost făcută cu cercetătorul Octavian Iliescu circa 11 mîlțanșim pentru sprijinul acordat.

¹¹ Panait I. Panait, *Începuturile orașului în lumina cercetărilor arheologice*, p. 16—17.

¹² D. V. Rosetti, *Săpăturile din preajma bisericii Sf. Gheorghe Nou*, în „Materiale și cercetări arheologice”, VI, 1939, p. 779; D. V. Rosetti și Panait I. Panait, *Cercetări privind istoria brîncovenescă Sf. Gheorghe Nou din București*, în „București, Materiale de istorie și muzeografie”, VI, p. 102.

¹³ D. V. Rosetti și Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 100, fig. 2/4.

În ce privește rezultatele cercetărilor arheologice efectuate la biserica Flămînda, ele se impun ca număr: 34 de piese otomane, austriece, românești, a căror datare merge din sec. al XVII-lea până la mijlocul sec. al XIX-lea. Cele mai multe, 19, sînt otomane, cea mai veche fiind aceea din argint găsită în S. III M. 19 emisă în anul hegirei 1115 respectiv 1704 de sultanul Ahmed III (1703—1730)¹⁷ la Konstantinyye. Se știe că cea mai veche biserică ridicată pe acest loc a fost ctitoria din lemn a lui Dimitrie ridicată în 1766, căreia i-a urmat mai apoi construcția de zid a bisericii făcută de Istrate, mare vornic și Constantin Crețulescu din 1781¹⁸. În acest context prezența monedei emise cu 54 de ani înainte de prima construcție prezintă o situație mai rar întâlnită. Presupunem că piesa respectivă a fost retrasă din circulație și folosită după 1766 starea de conservare fiind excelentă, fără urme de uzură primite de obicei în urma circulației. Eventual moneda ar fi putut să fie luată din salbă deoarece ea are două perforări, din care una rotundă îngrijită, cealaltă o mică tăietură, intervenții pe care le constatăm și la alte piese ornamentale cunoscute și păstrate în muzeu.

Cel de-al 2-lea exemplar în ordine cronologică este aceea găsită în groapa de reînbumare de lângă crucea din curtea bisericii, emisă de Mustafa III în anul hegirei 1178 (1765). Cercetarea M. 8 a dus la descoperirea a 8 acele, emisii ale sultanului Mahmud II (1808—1839) din 1809¹⁹. Un număr de 9 monede găsindu-se într-o stare avansată uzură, aversul și reversul fiind complet șters, le atribuim emisiunilor secolelor XVIII și XIX.

În contextul în care în sec. XVIII-XIX au loc repetate războaie între imperiile, ruși și turci, însoțite de frecvente staționări mai îndelungate sau mai puțin îndelungate a trupelor acestora pe teritoriul țărilor române și a capitalei, era normal ca în circulație să-și facă loc și emisiuni monetare ale țărilor aflate în luptă. Cel mai mare număr este dat de piesele austriece Kreuzer, emise între 1800—1816, care ajung literalmente să invadeze piața țărilor române în primele decenii ale sec. al XIX-lea. Astfel, numai cercetările de la biserica Flămînda din 1974, făcute la M. 6, M. 7, S. 1, S. 2 și S. 3 au scos nouă asemenea piese în valoare de 1/2 și 1 kreuzer. La Curtea Veche pe str. Soarelui, la biserica cu Sibile de pe Calea Moșilor, pe șantierul Sălii Palatului R.S.R., ca să amintim numai câteva repere din București au fost descoperite numeroase exemplare din emisiunile acestea inferioare austriece. Tot la Flămînda, în diverse nivele, s-au găsit și 6 monede românești din primele emisiuni.

Considerăm aceste descoperiri numismatice, la care ne-am referit ca fiind deosebit de valoroase pentru istoria orașului București și a satelor din imediata apropiere. Deși găsite în morminte și nu în tezaur, ele reprezintă o realitate a vieții economice a acestei zone, temeinic îngrenată a circuitului economic al Țării Românești. Se confirmă astfel, cu izvoare incontestabile procesul de locuire a zonei Bucureștilor în secolul al XIV-lea și se completează imaginea circulației monetare pe raza ora-

¹⁷ Panait I. Panait și A. Ștefănescu, *Cercetări privind biserica mănăstirii Răzvan din București*, în „Glasul Bisericii”, XXIX (1971), nr. 1—2, p. 96.

¹⁸ Nuri Petre, *Osmanlılarla paralar*, Istanbul, 1971.

¹⁹ Idem.

șului București în timpul orînduirii feudale. Așa cum se remarcă de la început contribuția esențială o formează piesele emise de către Mircea cel Bătrîn și Alexandru cel Bun. Astfel descoperirilor de la Măicânești li se alătură acum acelea de la Mănești, după cum semnarea unui ban, fals după Alexandru cel Bun făcută la Tinganu în 1463, se confirmă prin piesa aceluiași voievod descoperită la Mănești. Adăugînd la toate acestea dinarii și oboliul lui Matei Corvin găsiți tot la Tinganu, în 1963, putem trage concluzia că pe teritoriul Bucureștilor și în satele din imediata apropiere au circulat, în sec. XIV—XV, emisiuni ale celor trei țări române, fapt explicabil, avînd în vedere strînsele relații economice stabilite între statele românești din jurul Carpaților. În afară de semnificația științifică, piesele respective alcătuiesc un lot valoros care îmbogățește tezaurul muzeistic al Capitalei patriei.

Découvertes monétaires médiévales

sur les chantiers

archéologiques bucarestois

RESUME

L'ouvrage se propose de présenter les plus récentes découvertes numismatiques dans la capitale et dans les régions limitrophes, résultats des fouilles amples effectuées par le collectif d'archéologues du M.H.M.B. Les quarante exemplaires monétaires trouvés couvrent une longue période d'histoire de la ville, à partir de la fin du XIVe siècle et jusqu'à la moitié du XIXe siècle.

Parmi les plus précieux exemplaires, on énumère :

- les ducats d'argent, battus dans les centres de fabrication de la monnaie de Mircea le Vieux et découverts sur le territoire de Buftea.
- une monnaie de bronze ayant la valeur d'un demi-groschen émise par Alexandre le Bon, à laquelle on ajoute de nombreuses monnaies ottomanes, autrichiennes, et russes, de la période 1704—1809, découvertes à Curtea Veche (le Vieux Palais), à l'église St. Georges, le Nouveau et à l'église Filănda.